

Valjancin Akudovics

Véres blöff

Belarusznak a második világháború nemcsak a legtragikusabb, de az egész XX. század léptékében nézve talán (az állam megalakulása után) a legjelentősebb eseménye. Egyrészt elpusztult minden negyedik belarusz (néhány verzió szerint minden harmadik), leromboltattak városok, falvak, gyárak, darabjaira tört a teljes szociális infrastruktúra, hosszú évekre lehanyatlott a gazdaság, a szellemi és a kulturális élet. Másrészt ezen veszteségek, de még inkább a partizánmozgalom legitimálták Belaruszt mint a nemzetközi közösség jogszerű tagját, aminek formailag az ENSZ-tagság adta bizonyítékát – ráadásul alapító tagi minőségben (hagyjuk most a politikai konjunktúra kérdését, aminek köszönhető ez a „státuszunk”).

Ezt elemezve először is vegyük észre, hogy Belarusz számára a második világháború több háborút jelent. Az első ezek közül az a háború, amelyet a Szovjetunió vívott Németország ellen, és amelyben belaruszok (több mint egymillióan) a szovjet csapatok állományának részeként szerepeltek a totális mozgósítás törvényeinek értelmében, mely törvények ugyanúgy vonatkoztak rájuk, ahogy a szovjet társadalom egészére. Azonban a belaruszok számára nem az első, az egész emberiség szempontjából sorsdöntő háború vált a legfontosabbá, hanem a második, amely a saját, a németek által megszállt területükön zajlott. (És volt még egy „belarusz háború”, amelyben a nyugatbelaruszok a lengyel hadseregben harcoltak – de erre most nem térünk ki.) Pontosan ez a partizánháború tette ismertté Belaruszt az egész világ előtt. És, ami nem kevésbé fontos, szubjektíválta és mitologizálta a belaruszokat önmaguk szemében.

A szovjet partizánok (hivatalos adatok szerint több mint 440.000 partizán és illegális harcos) – a belaruszok egyes számú össznemzeti mítosza. Ennek jelentőségét aligha lehet túlbecsülni. Mert a Nemzet mint „képzeletbeli közösség” csak mítoszaiban és mítoszai által válik valóvá. Ha úgy tetszik, a Nemzet nem más, mint a Nemzetről szóló mítosz.

De, értvén a mítoszoknak a nemzetteremtő folyamatokban viselt minden értékét, most megkíséreljük lerombolni a bátor, sőt hősiés belarusz nép hatalmas legendáját, amit a kommunista birodalom ideológiai gépezete hosszú évtizedeken át alakított ki. Nem mókás kedvünkben akarjuk lerombolni, hogy megismerjük, mi is rejtőzik az alapjában, hanem azért, hogy ne azonosítsuk a mítoszt avval a valósággal, aminek a talaján keletkezett.

Bármi fura, a belarusz „partizánok” problémakörében általában vagy teljesen mellőzik a legalapvetőbb kérdéseket, vagy csak közvetve lelhetőek fel ezek, köztük elsősorban a következő: a tömeges partizánmozgalom Belaruszban – egy mesterségesen létrehozott folyamat vagy természetes módon megalapozott jelenség? Mivel ennek a kérdésnek sok oldala van, megpróbáljuk kiásní az alapját. A falvakban élt elődeink saját elhatározásból vonultak az erdőkbe, vagy szándékosan előállított helyzet készítette őket, hogy a rengetegben bújjanak meg és időről időre fegyvert ragadjanak? Még pontosabban: a partizánháborút

szabadságszerető és bátor belarusz emberek önszántukból vívták a megszállás alól való felszabadításért, vagy ezt a képet bizonyos ideológiai szükségyszerűség miatt alakították ki?

Először is próbáljuk megérteni, hogy a náci megszállók elleni harc mint célkitűzés, egyáltalán nem belarusz ötlet, a belaruszokra vetítve keletkezésének nincsenek történelmi bizonyítékai, vagy legalábbis a vonatkozó időpontban már nem voltak, mert a külföld ellen viselt háborúk hagyományai a XVII. század második felében Moszkvával folytatott apokaliptikus háborúk (a „vérfürdő”) során elvesztek. A későbbi időkre vonatkozó, e hagyományok meglétét bizonygatni hivatott tények és számadatok a jól ismert, ideológiai alapú (romantikus) szándékok kitervelte bizonyítékai a belarusz nép mindennapjaiban megtalálható hősiességeknek, ezáltal heroizálva az egész népet. Az 1794., 1812., 1830. és 1863.¹ esztendőik eseményeinek, melyek a *(kis)nemesi szabadság* hagyományain alapultak, állandósult hagyományként történő értékelése sem „szociológiai”, sem „hagiográfiai” értelemben egyáltalán nem felel meg a náci korra már teljességében *plebejus* belarusz nemzet valójának.

Egy ember lehet hősiessé, egy nép alapvetően nem az. Egy nép tömeges fegyveres hősiessége – oximoron. Ha ez a jelenség a valóságban létezett volna, ha nem csak egy ideológiai töltetű költői forma lenne, hát a népek már rég ripityára verték volna egymást. A tömeges hősiesség veszélyesebb, mint a hősiesség teljes mértékű hiánya. A tömeges hősiesség minden megnyilvánulását halálos betegség tünetének kell tekinteni, melynek hátterében a nép legfontosabb ösztönének – az önfenntartásnak – az elvesztése rejlik.

Nem véletlen, hogy a belarusz nyelvben nincs olyan szó, ami ezt a tendenciát fejezné ki. Mi több, e tendencia egyes megnyilvánulásait sem jelölik állandósult lexémák, az ideológia szóhasználatából származó, könyvszagú, orosz „герой” (hős) szó pedig az élő belarusz nyelvben ironikusan hangzik.

Ha nincs rá szó – nem létezik a jelenség sem. Lokális tartalom tekintetében egy ilyen állítást egyszerűsítésnek vagy kalandorságnak kell tekinteni. Ha viszont egy történelmileg hosszú időintervallumot tekintünk át, és benne egy természetes módon megalapozott törvényszerűség leírására a nép nyelvében nem találunk megfelelő kifejezést, ez komoly alapot teremt a kérdés felvetéséhez, hogy „*vajon létezett-e a kisfiú?*”² Mert nem maguk a tények és számok, hanem ezeknek szavakká szelídült formája mutatja meg valóságos értelmüket vagy értelmük hiányát.

A Moszkva ellen viselt háborúk által kivéreztetett Belaruszt Lengyelország bizonyos mértékig még a Lengyel–Litván Unió utolsó felosztása előtt „megszállta”. Ezután pedig már a permanens megszállás kora következik: svédek, franciák, németek, lengyelek, megint németek, de először, közben és utána – oroszok, oroszok, oroszok. A szolgaság állapota, a megszállás az az állapot,

¹ A Kościuszko-féle oroszellenes lázadás, Napóleon orosz hadjárata, oroszellenes lengyel–belarusz lázadás, Kasztusz Kalinowszki-féle lázadás

² A monda szerint evvel a kérdéssel Borisz Godunov próbálta Dimitrij cárevics meggyilkolása miatt háborgó „lelkiismeretét” nyugtatni. A történészek nemcsak azt nem állapították meg hitelt érdemlően, hogy ki tervezte ki Dimitrij meggyilkolását (Borisz vagy Fjodor, Rettegett Iván másik fia, a későbbi cár), de azt sem, hogy Dimitrij egyáltalán létezett-e.

ami az idők folyamán természetessé vált a belaruszok számára, akik ugyanúgy hozzászoktak az idegen elnyomáshoz, mint a környező levegő nyomásához.

Vegyük itt is észre, hogy a külföldtől való totális függőség ténye milyen mértékben tükröződik a nyelvben. Különböző eseményekről szólva a belaruszok általában így határozzák meg az időpontjukat: a lengyelek alatt, a németek alatt, a szovjetek alatt. A nyelvben már fenn sem maradtak a saját földünkön való önálló létre vonatkozó kifejezések.

Akkor pedig honnan ez a jelenség – az utolsó német megszállás elleni fegyveres ellenállás? Vajon mitől uralkodhatott el az ellenállásnak ez a gondolata az egész népen, amely pedig eléggé közömbösen tűrte az idegenek korábbi bevonulásait, köztük ugyanazokét a németekét mindössze húsz évvel azelőtt?

A válasz világos: a megszállással szembeni kemény ellenállási modellt Oroszország kényszerítette a belaruszokra. Az oroszok számára, akik Moszkvának a lengyel–belarusz csapatok által a XVII. század elején történt elfoglalása óta csak Napóleon sietős „látogatását” tapasztalták meg, a fegyveres idegen valóban szokatlan egy jelenség volt, disszonáns, annyira ellenséges, ami a végsőkig (a saját vagy az ellenség erejének fogytaig) tartó harcra buzdított. Meg kell jegyezzük, hogy a megszálláshoz való illetén hozzáállás nem csupán az orosz emberek mentalitásának következménye, de részint az oroszoknak abból a tudatából is származik, hogy államuk mekkora erőt képvisel, hogy minden ellenséget képes és köteles legyőzni. Másrészt szerepet játszott ebben az is, hogy az orosz birodalom mindig is tagadta, hogy az egyén élete bármiféle értéket képviselne.

Nos, a megszállásnak ezt az értelmezését „tudatosította” az uralkodó orosz mentalitás a maga alá gyűrt népekben, köztük a belaruszban is. Innen a fegyveres ellenállás, emiatt kerül a hangsúly az ellenség megsemmisítésére nem pedig az ember megmentésére, innen a „győzelem vagy halál” jelszó.

Azonban ami Oroszország számára Nagy Honvédő Háború, a mi számunkra – önmagunk megsemmisítése. A „Moszkva” ihlette partizánháború egyrészt a németek még nagyobb, „előre nem tervezett” kegyetlenkedéseit provokálta ki, másrészt pedig, ami talán még szörnyűbb, a belaruszokat készítette számukra természetellenes, fölösleges és végső soron gyilkos harcra a megszállás ellen.

Úgy tűnik, mindmáig nem tudatosítottuk, hogy a mi számunkra és Oroszország számára ez két teljesen különböző háború volt, ezért még mindig nem dolgoztuk ki az akkori események értékelési rendszerét, melynek alapjául a mi saját, az emberélet értékére vonatkozó gondolataink kell hogy szolgáljanak. Bízunk benne, hogy egyszer majd ezt is megérjük, egyelőre pedig fordítsuk figyelmünket a következőre: a rendkívül erős, mindenre vonatkozó nyomás ellenére a belarusz *nép* (hangsúlyozom – a *nép*, nem pedig a lakosság bizonyos, politikailag befolyásolt csoportjai) nem fogadta el a partizánharcot. Csak ne tévesszen meg bennünket az ideológusok és „szociológusok” által tálalt rengeteg tény és számadat, a veteránok visszaemlékezései, és a számtalan szépirodalmi és publicisztikai mű, melyek, úgymond, az ellenséggel vívott harcot hivatottak tükrözni.

Ha így lett volna a valóságban, ha tényleg az egész nép a megszállás elleni harcra kelt volna, az csak egyet jelenthetne – a nemzetség önfenntartási ösztönét elfújta a szél, annyira maradéktalanul, ami után már semmi sincsen.

A partizánokat a hátszágban hagyott szovjet funkcionáriusok szervezték meg, a különböző szintű illegális pártbizottságok, diverzáns csoportok, rajtaütő csapatok, bekerítettek, több mint kétszáz belügyi alakulat... Ideológiai-
lag, szervezeti- és anyagi- a Nagy Föld támogatásából éltek meg. Maga a belarusz nép számára a partizáncsapatok – idegen test, ügyük fölösleges és jórészt ellenséges. Sokkal nagyobb halálos veszélyt hordoztak, mint maga a megszállás, mert ez nem csupán feltételezett életveszély volt, hanem közvetlen, a partizán-hadműveleteket követő büntetőakciókból is származott, de a partizánmozgalom erőszakos jellegéből úgyszintén.

A hétköznapi embereknek a partizánkodáshoz való ellenséges hozzáállását – a közönyösről nem is beszélve – bemutató tényekből, ezeket bizonyító dokumentumokból, visszaemlékezésekből és irodalomból szintén nem kevés gyűlt össze, de ezeket soha senki sem rendszerezte, senki sem hívta fel erre a figyelmet. A mi „kutatásunk” szempontjából ez nem is lényeges, mert mi másra fordítjuk figyelmünket, jelesül arra, hogy az élő belarusz nyelvben a „partizán” szó mennyire szkeptikus, sőt gúnyos színezetű. Nyugat-Belaruszban (Grodna megyében) csakúgy, mint Keleten (Vicebszk megyében – ami partizánvidék volt), a köznép nem keresztbe-kasul ideologizált beszédében a „partizán” szóból bármit ki lehet hallani a maró gúnytól a tompa közönyig, csak azt nem, hogy hazafiak, „belarusz gyerekek”.³ (Az elterjedt „Hallgat, mint partizán a kihallgatáson” ironikus-leereszkedő kifejezés még talán a legpozitívabb értékelés, minden más ennél alacsonyabb.) Kevés elszigetelt kivételtől eltekintve a népi tudat megtagadta a partizánmozgalmat, ezért a rá vonatkozó kifejezések szemantikájában nem találni tiszteletteljes, hálás, elismerő, a bátor tettekre büszke színezetet.

Sem társadalompolitikai szempontból (hol volt az a nagy boldogság, amit népünk a szovjet időkben élvezett?), sem az önmaguk, a családjuk, nemzetük megóvásának természetes törekvése szempontjából a lakosság nem foghatta fel a megszállás ellen való harc alapötletét valami fontos létszükségletként. Továbbá: a tömeges népfelfogásban a szabadság – nem holmi absztrakt kategória, szellemi és szociális arculata jól körülhatárolt. Ha van... Azokra az időkre a belaruszok már nagyon régen nem élhettek szabadságukkal, így nem valószínű, hogy egyáltalán tudták volna az értelmét. Márpedig a semmiért küzdeni, csupán saját magát kárhóztatva halálra, egyetlenegy nép sem fog.

Szóval igaz-e, hogy a belaruszok számára a második világháború valójában Nagy Honvédő Háború volt, és hogy ennek keretei között alakult ki a bátor Partizán népről szóló mítosz? Bizonyára inkorrekt lenne így feltenni a kérdést egy konkrét belarusz embernek, aki akkor úgy gondolta, és máig is meg van győződve, hogy a Nagy Honvédő Háborúban a fasizmus ellen küzdött. Azonban még ennél is tapintatlanabban, sőt sértően hangzik ez a kérdés egy egész nép, egy nemzet tekintetében, melyet önmaga megsemmisítésére kényszerítettek, amikor is egy mindent magának akaró birodalom oldalán küzdött egy másik hasonló birodalom ellen. Ehhez hozzá kell tenni még egy dolgot. A háború „Nagy Honvédő” minősítése jelentősen beszűkíti és arcátlanul leegyszerűsíti e hihetetlenül tragikus történelmi eseménysorozatot, amikor „barát”–„ellenség”

³ Janka Kupala: *Beloruszi partizánoknak* (ld. alább)

egydimenziós ellentétte silányítja. És a tetejébe nemes értelmet tulajdonít a háborúnak, amilyen értelme nem volt és nem is lehetett.

Ahol háború folyik, ott nincsenek nemes cselekedetek (konkrét egyedi esetek kivételével). Sárba és vérbe fullad minden. Ahol háború van, ott nincsenek hősök és antihősök, csak mártírok vannak és áldozatok. És ha a tudatunk még nem is képes meglenni a háborús hősiesség ideája nélkül, próbálja csak meg a hősiességről szóló képét a nemes vértanúságra vagy önfeláldozásra vinni át (ahogy a kereszténység tette).

Az a próbálkozás, hogy egy háborúból pozitív példaként kiszemezzük egyik vagy másik elemét – pusztán ideológiai manipuláció. Semmiféle polgári intézmény nem lehet magasabb erkölcsi színvonalon, mint annak az időnek, szociális rendszernek és társadalmi állapotnak az erkölcsé, amelyben létezik. Hirdetheti bár a legártalmatlanabb erkölcsi alapelveket, támaszkodhat bár a legnemesebb elvek fundamentumára, de cselekedni azokon fog, amelyeket az akkori élet alapozott meg. A kereszténység etikai kódexe Pál apostol ideje óta változatlan, az egyház azonban létének különböző periódusaiban rabolt is, ölt is, elárulta önmagát is és Istent is, egyszóval a valós élet etikai lüktetésének vette alá magát. Egy személy lehet többé-kevésbé erkölcsös, de egy intézmény, ilyen vagy amolyan társadalmi-politikai közösség – nem. A háborúban mindenki gyilkolt. Öltek a „németek”, öltek az „oroszk”, öltek a „kollaboránsok” és öltek a „partizánok”. Melyik gyilkosságot tekintünk erkölcsösnek, és melyiket erkölcstelennek? És egyáltalán, mit jelent az, hogy erkölcsileg igazolt emberölés?

A megszálló és akit leigázott, a belügyi tiszt és a partizán, a kollaboráns, a polizei – mind elátkozott sorsú, mind sajnálatra méltó. Valószínűleg ezt az utópisztikus-pacifista megközelítést sokan felháborítónak tartják, mert a gyilkos és áldozata közötti morális egyenlőségjelben az erkölcs lényegének megcsúfolása látható. Azonban a háborúban nincsenek gyilkosok, vagy fordítva – a háborúban mindenki gyilkos. Sartre szerint, ha a háborút választottad, úgy az már a te háborúd. Ezért aztán minden csakis a körülményektől függ, amelyek közé került valaki. Aki oda került, ahol embert ölnek – az ölt. A bűnös és az ártatlan között csupán annyi a különbség, hogy az egyiküknek szerencséje volt, nem került oda, ahol kénytelen lett volna gyilkolni, a másinak nem volt szerencséje, és ölt (lehet, hogy azt ölte meg, akinek szerencséje volt, hogy nem gyilkolt). Kicsoda a németek számára az a belarusz, akit, miután túlélte a megszállást és a partizánháborút, „betoboroztak” a szovjet hadseregbe, aki így saját területükön irtotta a németeket, tette a földdel egyenlővé Königsberget és Berlint? Németország egyszerű lakói számára természetesen megszálló, ellenség, gyilkos. Az már az ideológusok kozmetikázása, hogy szerepét a „szent bosszú” pogány szóösszetétellel illették, hiszen a bosszúállás nem lehet szent, vagy legalábbis azóta megszűnt szentnek lenni, amikor Jézus megjárta a Kálváriát. A háború pogány egy dolog, a háborúban az ember visszatér a kegyetlen és bosszúálló előisten fullasztó kebelére. Mintha nem is lett volna az a kétezer esztendő, mikor az ember türelmesen kifejlesztette az etikai parancsolatokat, mintha az ember egyszerűen visszakerült volna a saját előtörténetébe. Ez még a legrendesebb embereket is megdühödött sámánok szintjére züllesztí, akik a háború dobját verve szólítanak fel az ellenség legvadabb, leginkább emberevő módszerekkel történő megsemmisítésére.

Ezt látjuk pl. Janka Kupala *Beloruszi partizánoknak* c. versében⁴ is: „aprítástok a rohadt hitleristákat, hogy soha föl ne támadjanak”, „irtsátok ki a kannibálokat, hogy írmaujuk se maradjon a mi szent földünkön”, vagy „ásatok nekik előre sírokat, élve tépjétek ki ínjaikat, vérért vért és halálért halált!”

A győztesek vagy a legyőzöttek, a partizánok vagy a kollaboránsok fegyverforgató hősiességét dicsőítve vérszomjas ajkainkat mozdítjuk imára egy sötét előistenhez. Pontosan a bosszú és az emberáldozatok istenének felmagasztalása alapján dolgozta ki a szovjet ideológia a Partizán Belarusz mítoszáét. De, ahogy ez gyakran előfordul a történelemben, valaminek, amit egy bizonyos cél érdekében találnak ki, előbb vagy utóbb egészen más szempontból lesz jelentősége, ami esetleg egyáltalán nem kívánatos azok számára, akik azt a valamit eredetileg kitervelték. A szovjet ideológusok, akik *kigondolták* a hős belarusz nép mítoszáét, a belaruszokét, akik akár önmagukat is feláldozták vagy feláldozták volna a kommunista eszmék oltárán, ennek a mítosznak a segítségével a *saját* eszméjük értékét kívánták ismételten hangsúlyozni, nem pedig, de egyáltalán nem az európai történelem elátkozott szereplője – a belarusz nép – kiválóságát. Azonban úgy esett, ahogy esett.

A hősiés belarusz partizánmozgalom problémakörének van még egy rendkívül érdekes aspektusa. A normális logika azt diktálná, hogy ennek a mítosznak azonnal semmivé kellett volna lennie, amint a mítoszt életre keltő ideológia diszkreditálódott. De nem történt semmi ilyesmi (habár a „demokratikus” kilencvenes évek legelején ez a mítosz, nyilvánvaló, súlyos válságon ment keresztül). És ez egyáltalán nem azért volt így, mert a „hős partizánmozgalom” eszméjét – jóformán változtatás nélkül – azonnal a maga szolgálatába állította az úgymond független Belarusz új hatalmi rendszerének ideológiája. A helyzet ennél sokkal bonyolultabbnak tűnik. Először is figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy ugyanolyan formában és nem kisebb aktivitással létezett partizánmozgalom Ukrajnában és a balti államokban is, a Krímben és a Kaukázus hegyei között, de magában Oroszországban is, ennek ellenére a felsorolt régiók egyike sem vált „partizán-világgá”, népei közül egyiket sem mondták „partizán-nemzetnek”.

Nincs most lehetőségünk a legmélyebb rétegeibe ásni ennek a hihetetlenül érdekes témának, amelyet ma aktívan vizsgál az intellektuális esszéisztika, a szórakoztató zene és a mai művészet, ahol is a „partizán” egyidejűleg konceptuális szereplő és a konceptuális metafora. Ezért futtában csak egy dolgot jegyzünk meg, hogy a „partizán” fogalma Belaruszban már régen *szakrális értelművé* dagadt, amit még a szovjet partizánmozgalom sem volt képes profa-

⁴ Janka Kupalának ezt a versét Hidas Antal lefordította ugyan magyarra (ld. 90–92. oldal), de nyilvánvalóan nem az eredeti belarusz szövegből, hanem M. Sz. Golodnij orosz fordításából dolgozott. Mindkét fordítás során pontosan Kupala szavainak az a vad, embertelen éle tompult, amit a szerző itt illusztrálni kíván. Ezért voltam kénytelen Hidas Antal fordításának idézése helyett csak az Akudovics által kiemelt kifejezéseket, de közvetlenül Kupala belarusz szövegéből – a versforma elhagyásával – emelni át. A vers az említett két fordításával együtt szerepel a Napút jelen számában. A kérdéses részeket *italic betűtípussal* kiemeltem az eredetiben, ezen belül az általam a magyarban megkérdőjelezett kifejezéseket még **bolddal** is. (a ford.)

nálni... A „partizán” alighanem a legjobban tükrözi a belarusz ember ontológiai lényegét úgy a magánéletében, mint történelmi létében.

Partizán az, aki folyton csak bujkál (a bújócska talán a belaruszok egyetlen népi játéka); partizán az, aki mindig ezt mondja magáról: „nem vagyok itt”; partizán az, aki csak a diverzió pillanatában jelenik meg, utána újból eltűnik a saját nem létezésében.

A szovjet ideológusokat dicséri, hogy megéreztek a belaruszok „ontológiai” lényegét, és hogy a számukra szükséges pillanatban teljes mértékben ki is használták. Az a kár csupán (és szégyen), hogy ennyire szövevényesen használták ki, saját partizánháborújuk telhetetlen étvágát csillapítandó – több százezer *békés* belaruszt dobva oda neki áldozatul.

P. S.

A jelen esszé teljességgel figyelmen kívül hagyja a *nemzeti* partizánmozgalom jelenségét, ami a háború után részint szovjetellenessé nőtte ki magát, és egészen az ötvenes évek elejéig tartott. Természetesen ez egy nagyon érdekes jelenség, de a nemzeti történelem léptékében, az én nézőpontom szerint, csupán lokális eseménynek tűnik. Ennél sokkal jelentősebb a széles körű „kollaboráns tevékenység” problémája, bár tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a „belarusz kollaboráns” tipológiailag nem különbözik a „szovjet partizántól”, ezért is van, hogy itt nem érintettük.*

* Érdekes verziót fogalmazott meg a „kollaborációról és a partizánmozgalomról” Vaszil Bikau⁵ Jurasz Zaloszkával⁶ folytatott beszélgetésében („Az isteni ital receptje”):

„Az, amit kollaborációnak hívtunk és kollaboránsoknak, és akikhez ennek megfelelően viszonyultunk, most már sokkal bonyolultabbnak látszik. Voltak kollaboránsok, volt kollaboráció – Belaruszban eléggé jelentős mértékben. Én mindig is beszéltem erről. Ha Belaruszban körülbelül egymillió partizán volt és harcolt, vajon ki ellen harcoltak ők? Az a kommunisták csúsztatása, hogy a partizánok, úgymond, a németek ellen harcoltak. Valójában milyen németekről beszélünk akkor, amikor a front rég Moszkva alatt húzódott? Legjobb esetben egy német ha volt járasonként, az előljáráságon. Akkor kivel is harcoltak a sok-ezres partizánseregek? Világos – hát a polizei-alakulatokkal, akiket ugyanúgy, mint a partizánosztagekat, belaruszokból toboroztak, vagy a szomszédaikból: litvánokból és ukránokból. Hatiny⁷ – abszolúte spontán esemény. Hatiny tragédiáját megpróbálták a németek számlájára írni, de az igazság az, hogy konkrétan a 118-as sz. ukrán polizei-zászlóalj égette fel. Na, hát ez vonatkozik

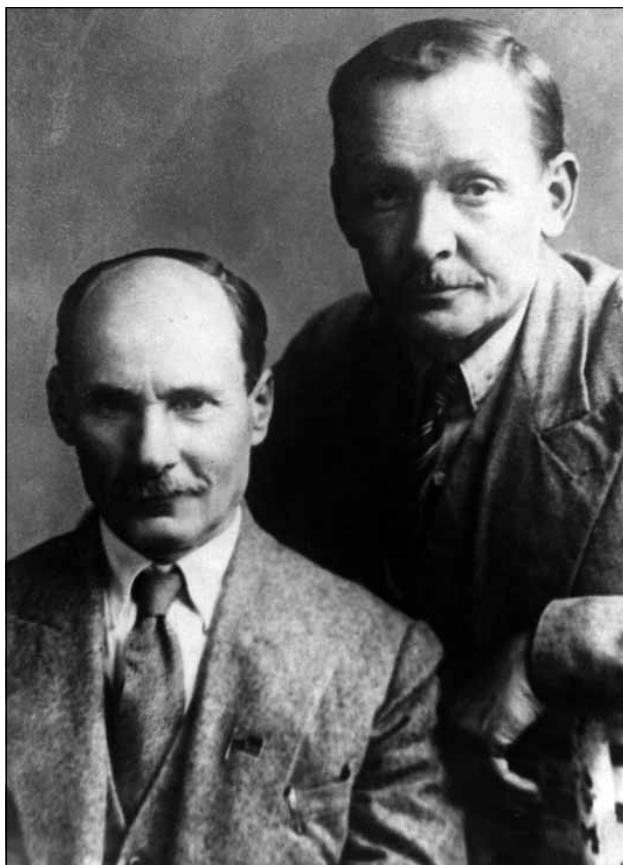
⁵ Vaszil Bikau (1924–2003) a leghíresebb belarusz író, legfőbb témája a második világháború, amit gyakorlatilag végigharcolt.

⁶ Jurasz Zaloszka (1968) pravoszláv pópa, újságíró.

⁷ A legismertebb belarusz falu, amelyet teljes lakosságával gyűjtöttek fel a második világháború alatt. Történetét ld. ugyanezen folyóirati szám vonatkozó cikkében. (a ford.)

a kollaborációra: körülbelül ugyanannyi kollaboráns volt, mint partizán. És ami itt folyt, a polgárháború minden jegyét magán hordozta. A reguláris német hadsereg ebbe a dologba akkor avatkozott be, amikor a front Polackhoz ért. Akkor bekerítették és likvidálták az egész partizánvidéket. »Kitörés« – ez pusztán eufemizmus: a megsemmisítést helyettesítették »kitöréssel«. Micsoda kitörés? Kevesen törtek ki – akik megmaradtak... A németek értettek ehhez, ez itt nem Csecsenföld, a partizánok számukra nem jelentettek semmiféle veszélyt... Bekerítették őket, és kevesebb mint egy hónap alatt megfojtották. Azon kevesek, akik kitörtek a blokádból, a szelicsi erdőben bújtak meg, én írtam is erről. A sűrű fenyvesben övükkel a fák tetejéhez kötötték magukat, és úgy várakoztak. Igen ám, de a németek kutyákat eresztettek oda, ezek pedig megugatták a fákat. A német odament és kilótt néhány sorozatot a fatörzs mentén... A háború után, amikor 1947-ben hazamentem, azokon a fenyőkön még mindig ott fehérltek a partizánok csontjai, melyeket a varjak rágtak meztelenre...”

Bárász Péter fordítása

A modern belarusz irodalom két legnagyobb klasszikusa:
Janka Kupala (jobboldalt áll) Jakub Kolasszal (1882–1956)
(A Belarusz Állami Janka Kupala irodalmi múzeum gyűjteményéből, 1935)